

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาภาระภาษีของครัวเรือนครั้งนี้ มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาถึงภาระภาษีทางตรงจากประเภทภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และภาระภาษีทางอ้อมจากประเภทภาษีมูลค่าเพิ่มที่มีต่อครัวเรือนตามชั้นรายได้ต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาลักษณะของการกระจายภาระภาษีและความเปลี่ยนแปลงของภาระภาษีของครัวเรือนในแต่ละภูมิภาคว่าตกเป็นภาระแก่ครัวเรือนตามชั้นรายได้และแต่ละภูมิภาคอย่างไร ทั้งนี้ โดยการนำข้อมูลจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลการสำรวจที่ครอบคลุมทั้งทางด้านรายได้และค่าใช้จ่ายในระดับของครัวเรือน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 โดยจัดทำทุก ๆ 5 ปี แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ได้จัดทำ การสำรวจ ทุก ๆ 2 ปี ตามมติคณะรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์ของการสำรวจ เพื่อรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งครอบคลุมรายได้และค่าใช้จ่าย การซื้อและการบริโภคอาหารของครัวเรือน การใช้พลังงาน การเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สิน ระดับการศึกษา อาชีพและสภาพการทำงาน รวมทั้งได้สอบถามข้อมูลลักษณะที่อยู่อาศัยของครัวเรือนด้วย

ในการศึกษาลักษณะภาระภาษี ได้นำข้อมูลจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ทางสำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดทำออกมาเผยแพร่ มาใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ภาระภาษีตามชั้นรายได้ และภูมิภาคต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลจากรายงานการสำรวจฯ ของปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543

จากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 พบว่า จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้นทั่วประเทศ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 16- 17 ล้านครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด คือประมาณ 5.2 ล้านครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 31 ของจำนวนครัวเรือนทั้งประเทศ และมีจำนวนครัวเรือนรองลงมาในภาคเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานครและปริมณฑล(นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ) และจำนวนครัวเรือนในภาคใต้มีจำนวนน้อยที่สุด คือ

ประมาณ 2.0 ล้านครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 12 ของจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศ
 ดังแสดงไว้ใน ตาราง 4.1

ตาราง 4.1 จำนวนครัวเรือนภาคต่างๆ ในปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ พ.ศ. 2543

หน่วย : ครัวเรือน

ภาค	จำนวนครัวเรือน		
	2539	2541 (1)	2543
ทั่วประเทศ	16,428,400	16,385,600	17,185,700
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	2,911,100	2,867,600	3,092,500
ภาคกลาง (2)	3,097,400	3,170,000	3,302,600
ภาคเหนือ	3,243,700	3,220,700	3,283,700
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5,120,800	5,075,100	5,366,400
ภาคใต้	2,055,400	2,052,200	2,140,500

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 , 2541 และ พ.ศ. 2543
 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- (1) จำนวนครัวเรือนในปี พ.ศ. 2541 น้อยกว่าจำนวนครัวเรือนในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 ฉบับที่พระราชอาณาจักร เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของครัวเรือนบ้างเล็กน้อย
- (2) ไม่รวมกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

หมายเหตุ : เป็นจำนวนครัวเรือนภาคต่าง ๆ ในเดือนกรกฎาคม 2539 , 2541 และ 2543
 ซึ่งเป็นช่วงกลางของระยะเวลาการสำรวจ

4.1 ข้อมูลสำคัญที่นำมาใช้ในการศึกษา

สำหรับข้อมูลสำคัญ ๆ ที่นำมาใช้ในการศึกษาหาภาวะภาษีของครัวเรือนในครั้งนี้ ได้แก่

1) รายได้ของครัวเรือน

รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ที่เป็นตัวเงินและรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินและยังรวมไปถึงรายรับที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ ด้วย

ในการศึกษาได้แบ่งรายได้ของครัวเรือนออกเป็น 6 หมวด คือ

หมวดที่ 1 ได้แก่ ค่าแรง เงินเดือน

หมวดที่ 2 ได้แก่ กำไรสุทธิจากการทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร

หมวดที่ 3 ได้แก่ กำไรสุทธิจากการทำการเกษตร

หมวดที่ 4 ได้แก่ รายได้จากทรัพย์สิน

หมวดที่ 5 ได้แก่ รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน

หมวดที่ 6 ได้แก่ รายรับที่เป็นการช่วยเหลือและตัวเงินอื่น ๆ

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคทั้งสิ้นของครัวเรือน ได้แก่ จำนวนเงินที่ครัวเรือน ได้ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อใช้ในครัวเรือน โดยไม่รวมรายจ่ายอื่น ๆ เช่น เงินบริจาค ค่าสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยจ่าย เป็นต้น

เนื่องจากข้อมูลในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งได้ทำการสำรวจและแสดงข้อมูลทางด้านค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค และค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค แยกออกเป็นมากมายหลายประเภทที่ครัวเรือนต้องใช้จ่าย ซึ่งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ มีค่าใช้จ่ายบางประเภทที่เกิดจากการซื้อสินค้าหรือรับบริการมาและมีภาษีมูลค่าเพิ่มรวมอยู่ในตัวสินค้าหรือบริการนั้นๆ อยู่ด้วย แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการซื้อสินค้าหรือรับบริการที่ไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มรวมอยู่ด้วยเช่นกัน ดังนั้น

การศึกษาในเรื่องของภาระภาษีทางอ้อมในประเภทของภาษีมูลค่าเพิ่ม จึงได้ทำการคัดเลือกเฉพาะข้อมูลทางด้านค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมาทำการศึกษาหาภาระภาษีเท่านั้น

ในการศึกษาได้แบ่งรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ออกเป็น 10 หมวด ดังต่อไปนี้

- หมวดที่ 1 อาหารและเครื่องดื่ม ได้แก่
- นม เนยแข็งและไข่
 - น้ำมันและไขมัน
 - เครื่องปรุงและเครื่องเทศ กาแฟ ชา ฯลฯ
 - เครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์
 - อาหารที่บริโภคนอกบ้าน
- หมวดที่ 2 เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์
- หมวดที่ 3 ยาสูบ หมาก ยานัตถ์
- หมวดที่ 4 เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า
- หมวดที่ 5 ที่อยู่อาศัย ได้แก่
- เชื้อเพลิงและแสงสว่าง
 - สิ่งทอสำหรับใช้ในบ้าน
 - เครื่องมือเครื่องใช้ขนาดเล็ก
 - เครื่องมือเครื่องใช้ขนาดใหญ่
 - อุปกรณ์การทำความสะอาด
- หมวดที่ 6 รายจ่ายส่วนบุคคล
- หมวดที่ 7 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะและสื่อสาร ได้แก่
- ค่าบำรุงรักษายานพาหนะ
 - ค่าซื้อยานพาหนะ
 - ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการสื่อสาร
 - ค่าอุปกรณ์การสื่อสาร
- หมวดที่ 8 การบันเทิงและการอ่าน ได้แก่
- ค่าบัตรผ่านประตู

- ค่าอุปกรณ์บันทึก
- ค่ากิจกรรมทางศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่น

หมวดที่ 9 ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด

หมวดที่ 10 ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ได้แก่

- ค่าของขวัญ
- เบี้ยประกันภัย
- ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ทั้งนี้ในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้แบ่งกลุ่มครัวเรือนตามรายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนโดยจำแนกครัวเรือนออกเป็น 10 กลุ่ม ตั้งแต่ครัวเรือนยากจนจนถึงครัวเรือนร่ำรวย ทั้งนี้ ได้นำข้อมูลทางด้านรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในแต่ละกลุ่ม ทั้ง 6 หมวดดังกล่าวข้างต้นมาเป็นฐานในการคำนวณ ตลอดจนได้นำข้อมูลจำนวนภาษีของครัวเรือน จากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ในแต่ละปีทำการศึกษามาคำนวณหาในเรื่องของภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา สำหรับการหาภาระภาษีมูลค่าเพิ่มได้นำข้อมูลทางด้านค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มตามหมวดดังกล่าวข้างต้น ทั้ง 10 หมวดมาเป็นฐานในการคำนวณหาในเรื่องของภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในแต่ละปีทำการศึกษา ซึ่งได้จัดเรียงไว้ตามลำดับรายจ่ายเพื่อการบริโภค ของปี พ.ศ. 2539, 2541 และ พ.ศ. 2543 โดยจำแนกไว้ตามชั้นรายได้และตามภาคต่าง ๆ

4.2 การแบ่งกลุ่มครัวเรือน

ในการแบ่งกลุ่มครัวเรือนที่ทำการศึกษาดังเรื่องภาระภาษีเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้ทำการแบ่งกลุ่มครัวเรือนออกเป็น 2 ลักษณะ ด้วยกันคือ

1) การแบ่งกลุ่มครัวเรือนตามชั้นรายได้

เป็นการแบ่งกลุ่มครัวเรือนตามกลุ่มเดซิส์ (decide) โดยแบ่งกลุ่มครัวเรือนที่จะทำการศึกษาออกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายได้ของครัวเรือน โดยวิธีการจัดเรียงประชากรตามรายได้ต่อหัวของครัวเรือนจากน้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุดออกเป็นกลุ่มๆ ละ 10 เปอร์เซ็นต์

จากกลุ่มที่จนที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์แรกของประชากร ถึงกลุ่มที่รวยที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์สุดท้ายของประชากรซึ่งได้จัดเรียงไว้ตามลำดับรายจ่ายเพื่อการบริโภค ทั้งทางด้านรายได้และค่าใช้จ่ายที่ทางสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำไว้ในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 ดังแสดงไว้ในตาราง 4.2 - 4.4

ตาราง 4.2 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่มเรียงตามลำดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พ.ศ. 2539

หน่วย : บาท

กลุ่มของครัวเรือนเรียงตามรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน	อัตราร้อยละของครัวเรือน	รายได้ทั้งสิ้นต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นต่อเดือน
ต่ำกว่า 764	10.0	3,952	3,182
765 - 964	10.0	4,901	4,100
975 - 1,181	10.0	5,573	4,820
1,182 - 1,407	10.0	6,571	5,612
1,408 - 1,686	10.0	7,951	6,591
1,687 - 2,057	10.0	8,614	7,497
2,058 - 2,565	10.0	10,505	8,939
2,566 - 3,396	10.0	12,996	10,899
3,397 - 4,954	10.0	17,067	14,203
4,955 ขึ้นไป	10.0	29,655	26,052
ครัวเรือนทั้งหมด	100.0	10,779	9,190

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 4.3 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม
เรียงตามลำดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พ.ศ. 2541

หน่วย : บาท

กลุ่มของครัวเรือนเรียงตาม รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ต่อคนต่อเดือน	อัตราร้อยละ ของครัวเรือน	รายได้ทั้งสิ้น ต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ต่อเดือน
ต่ำกว่า 882	10.0	4,594	3,883
883 - 1,110	10.0	5,966	4,956
1,111 - 1,344	10.0	6,694	5,559
1,345 - 1,600	10.0	7,778	6,557
1,601 - 1,934	10.0	8,701	7,433
1,935 - 2,351	10.0	10,316	8,683
2,352 - 2,922	10.0	12,255	10,383
2,923 - 3,830	10.0	15,269	12,543
3,831 - 5,524	10.0	19,747	15,871
5,525 ขึ้นไป	10.0	33,599	28,024
ครัวเรือนทั้งหมด	100.0	12,492	10,389

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2541 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 4.4 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม เรียงตามลำดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พ.ศ. 2543

หน่วย : บาท

กลุ่มของครัวเรือนเรียงตาม รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ต่อคนต่อเดือน	อัตราร้อยละ ของครัวเรือน	รายได้ทั้งสิ้น ต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ต่อเดือน
ต่ำกว่า 841	10.0	4,301	3,647
842 - 1,054	10.0	5,249	4,499
1,055 - 1,280	10.0	6,178	5,123
1,281 - 1,528	10.0	6,926	5,817
1,529 - 1,817	10.0	7,942	6,810
1,818 - 2,239	10.0	9,872	8,009
2,240 - 2,850	10.0	12,028	9,637
2,851 - 3,761	10.0	15,583	12,120
3,762 - 5,568	10.0	19,745	15,141
5,569 ขึ้นไป	10.0	33,671	27,665
ครัวเรือนทั้งหมด	100.0	12,150	9,848

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2) การแบ่งกลุ่มครัวเรือนตามภูมิภาค

เป็นการแบ่งกลุ่มครัวเรือนที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่สามารถแบ่งออกเป็น 5 ภาคใหญ่ ๆ คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพฯและปริมณฑล ซึ่งได้จัดเรียงไว้ตามลำดับรายจ่ายเพื่อการบริโภค ตามที่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำไว้ในรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 ดังแสดงไว้ในตาราง 4.5—4.7

ตาราง 4.5 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกครัวเรือนตามภาค
เรียงตามลำดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พ.ศ. 2539

หน่วย : บาท

กลุ่มของครัวเรือนตามภาคเรียงตาม รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ต่อคนต่อเดือน	รายได้ทั้งสิ้น ต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ต่อเดือน
ภาคเหนือ	8,331	7,043
ภาคกลาง	10,907	9,510
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	7,388	6,661
ภาคใต้	9,846	8,793
กรุงเทพฯและปริมณฑล	21,947	17,418
ทั่วประเทศ	10,779	9,190

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 4.6 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกครัวเรือนตามภาค
เรียงตามลำดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พ.ศ. 2541

หน่วย : บาท

กลุ่มของครัวเรือนตามภาคเรียงตาม รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ต่อคนต่อเดือน	รายได้ทั้งสิ้น ต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ต่อเดือน
ภาคเหนือ	9,779	8,209
ภาคกลาง	12,643	10,861
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8,546	6,735
ภาคใต้	11,461	9,676
กรุงเทพฯและปริมณฑล	24,929	19,820
ทั่วประเทศ	12,492	10,389

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2541 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 4.7 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกครัวเรือนตามภาค
เรียงตามลำดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อคนต่อเดือน พ.ศ. 2543

หน่วย : บาท

กลุ่มของครัวเรือนตามภาคเรียงตาม รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ต่อคนต่อเดือน	รายได้ทั้งสิ้น ต่อเดือน	ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ต่อเดือน
ภาคเหนือ	8,652	7,318
ภาคกลาง	13,012	10,389
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	7,765	6,546
ภาคใต้	11,186	9,268
กรุงเทพฯและปริมณฑล	25,242	19,582
ทั่วประเทศ	12,150	9,848

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

4.3 การปรับข้อมูลรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

จากการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ กับข้อมูลรายได้และค่าใช้จ่ายจากบัญชีรายได้ประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่ำกว่าตัวเลข รายได้และค่าใช้จ่ายของบัญชีรายได้ประชาชาติ ทั้งนี้ อาจมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น

- 1) ผู้ให้สัมภาษณ์เกรงว่าจะถูกเรียกเก็บภาษี
- 2) ผู้ให้สัมภาษณ์อาจนึกถึงแต่รายได้หลัก แต่ลืมนึกถึงแหล่งรายได้รอง
- 3) บางครัวเรือนมีรายได้ที่ไม่ค่อยแน่นอน
- 4) ในการสุ่มตัวอย่าง มีความเป็นไปได้ที่ไม่สามารถสำรวจในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงที่เป็นเศรษฐกิจที่แท้จริง
- 5) รายได้ที่เกิดจากการทำงาน โดยปกติมีหลักฐานชัดเจนจากการหักภาษี ณ ที่จ่าย แต่รายได้ที่เกิดจากทรัพย์สิน (ค่าเช่าและดอกเบี้ย) เป็นเรื่องยากที่ผู้ตอบแบบสอบถามอาจจะไม่เต็มใจที่จะบอกถึงสถานะที่แท้จริง

เนื่องจากการศึกษาถึงภาระภาษีที่แท้จริง (effective tax rate) ต้องเปรียบเทียบสัดส่วนของภาระภาษีกับรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน หากนำรายได้และค่าใช้จ่ายจากการสำรวจซึ่ง ต่ำกว่าความเป็นจริงมาคำนวณภาระภาษีที่แท้จริง ก็จะทำให้ภาระภาษีที่ครัวเรือนได้รับสูงกว่าความเป็นจริง ดังนั้น ก่อนที่จะนำรายได้และค่าใช้จ่ายมาคำนวณหาภาระภาษี จึงเห็นควรที่จะต้องทำการปรับข้อมูลรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนให้ใกล้เคียงกับรายได้และค่าใช้จ่ายในบัญชี รายได้ประชาชาติ

ตาราง 4.8 เปรียบเทียบข้อมูลรายได้จากบัญชีรายได้ประชาชาติกับข้อมูลรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจากการสำรวจ

หน่วย : ล้านบาท

รายได้	2539	2541	2543
รายได้จากบัญชีประชาชาติ (National Income)	3,393,983	3,311,048	3,615,313
รายได้ของครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ)	2,124,981	2,456,981	2,505,675
ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ)	1,811,724	2,042,760	2,030,937

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รายได้ประชาชาติของประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในการปรับรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ปีหลักการทำให้รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจากการสำรวจเท่ากับข้อมูลรายได้และค่าใช้จ่ายในบัญชีรายได้ประชาชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลในบัญชีประชาชาติ (ดูรายละเอียดการปรับข้อมูลที่ภาคผนวก ข.) เมื่อทำการปรับข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้อมาคำนวณหาภาระภาษีตามวิธีการที่กำหนดไว้ตามชั้นรายได้และแต่ละภูมิภาค

4.4 ผลการศึกษาภาระภาษีทางตรง

ในการวิเคราะห์ภาระภาษีทางตรงในประเภทภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของครัวเรือน จำแนกตามชั้นรายได้เพื่อที่จะพิจารณาว่า ในการเก็บภาษีเงินได้นั้นใครเป็นผู้แบกรับภาระของภาษีที่แท้จริง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของไทยนั้น การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะประเมินเรียกเก็บจากผู้ที่มีรายได้ทั้ง 8 ประเภทด้วยกัน ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทก่อน การจัดเก็บภาษีจากรายได้แต่ละประเภะนั้น ย่อมจะมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่างกันตามภาษีที่จัดเก็บประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งวิธีการจัดเก็บภาษีนั้น ได้จัดเก็บภาษีในอัตราอย่างไร และกำหนดสิทธิในการหักค่าลดหย่อนมากน้อยเพียงใด ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วรัฐสามารถจัดเก็บภาษีจากรายได้แต่ละประเภะนั้นได้ครบถ้วนมากน้อยเพียงใด ผลของการจัดเก็บภาษีในทางปฏิบัตินั้น จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ภาษีที่จัดเก็บนั้นจะมีผลกระทบมากน้อยแค่ไหนและก่อให้เกิดความเป็นธรรมหรือไม่ รวมทั้งอำนาจการผลักภาระภาษีของผู้ที่เสียภาษีเงินได้แต่ละประเภทมากน้อยแค่ไหน ซึ่งต้องพิจารณาไปถึงประเภทของกลไกตลาดว่าเป็นระบบที่มีการแข่งขันหรือเป็นระบบที่ผูกขาดประกอบควบคู่กันไป

ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 พบว่า ภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีโครงสร้างภาษีแบบก้าวหน้า (progressive) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา กล่าวคือ ภาระภาษีของกลุ่มยากจนค่อนข้างต่ำ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับภาระภาษีของกลุ่มครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุด

ในปี 2539 ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ 0 - 50 % มีสัดส่วนของภาระภาษีร้อยละ 0.02 - 0.06 ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ 51 - 90 % มีสัดส่วนของภาระภาษีร้อยละ 0.10 - 0.70 และครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ที่ร่ำรวยที่สุด (91 - 100 %) จะมีสัดส่วนของภาระภาษีสูงถึงร้อยละ 1.08 (ตาราง 4.9)

ในปี 2541 และ 2543 ครัวเรือนในกลุ่มชั้นที่ยากจนที่สุด (0 - 10 %) ไม่มีภาระภาษี และครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ 11 - 50 % ก็ยังคงมีสัดส่วนของภาระภาษีไม่มากนักเพียงร้อยละ 0.02 - 0.09 ในปี 2541 และร้อยละ 0.02 - 0.06 ในปี 2543 ในขณะที่ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ที่ร่ำรวยที่สุด (91 - 100 %) จะมีสัดส่วนภาระภาษีสูงกว่ากลุ่มชั้นรายได้ต่ำหรือยากจน คือมีสัดส่วนของภาระภาษีร้อยละ 1.35 ในปี 2541 และร้อยละ 1.37 ในปี 2543 (ตาราง 4.9)

ตาราง 4.9 ภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแยกตามชั้นรายได้ ปี พ.ศ. 2539, 2541 และ 2543

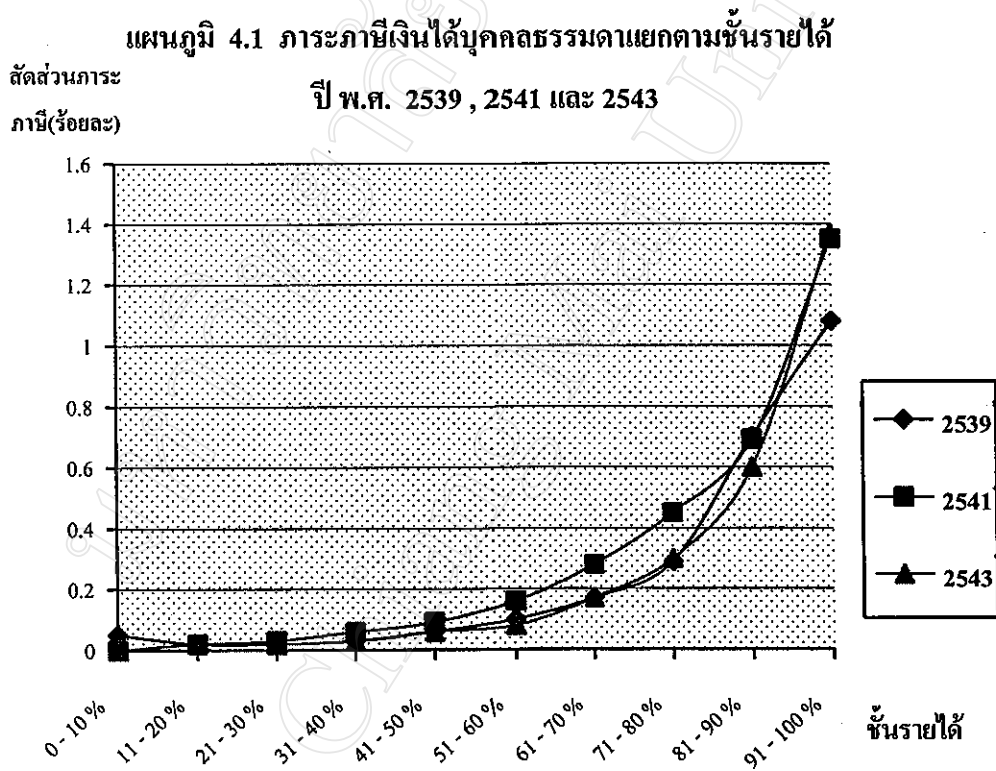
กลุ่มครัวเรือน	รายได้เฉลี่ยรวม(ล้านบาท)		ภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา(ล้านบาท)		สัดส่วนภาวะภาษีต่อรายได้ (ร้อยละ)		
	2539	2541	2543	2541	2539	2541	2543
จนที่สุด 0 - 10 %	124,436.58	121,765.57	127,979.11	0	0.05	-	-
11 - 20 %	154,317.73	158,130.90	156,187.48	26.51	0.02	0.02	0.02
21 - 30 %	175,476.99	177,426.79	183,830.49	53.01	0.02	0.03	0.02
31 - 40 %	206,901.00	206,158.59	206,087.72	132.53	0.03	0.06	0.03
41 - 50 %	250,353.05	230,623.03	236,319.48	212.04	0.06	0.09	0.06
51 - 60 %	271,228.92	273,429.16	293,747.91	424.09	0.10	0.16	0.08
61 - 70 %	330,770.81	324,823.03	357,901.12	901.18	0.17	0.28	0.17
71 - 80 %	409,204.90	404,710.15	463,682.50	1,828.87	0.29	0.45	0.30
81 - 90 %	537,388.43	523,401.15	587,525.57	3,604.73	0.70	0.69	0.60
รวยที่สุด 91 - 100%	933,904.59	890,579.63	1,002,051.62	12,060.29	1.08	1.35	1.37
รวม/เฉลี่ย	3,393,983.00	3,311,048.00	3,615,313.00	19,348.90	0.48	0.58	0.54

ที่มา : จำนวนจากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539, 2541 และ 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษานี้จะพบว่า ภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะมีสัดส่วนต่อเงินได้ในเกณฑ์ต่ำกว่าผลการศึกษาด้านภาระภาษีที่ผ่านมา ทั้งนี้ เนื่องจากที่มาของข้อมูลที่ได้นำมาใช้ในการศึกษา ได้มาจากการสำรวจครัวเรือนซึ่งได้จัดแบ่งครัวเรือนเป็นกลุ่มตามฐานะทางเศรษฐกิจสังคมในหลายสาขาอาชีพ เช่น ผู้ถือครองทำการเกษตร ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเอง ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ นักวิชาการ นักบริหารรับจ้าง คนงานเกษตร เสมียนพนักงาน พนักงานขายและให้บริการ เป็นต้น ดังนั้น ข้อมูลรายได้และภาษีในแต่ละชั้นจึงเป็นข้อมูลตัวแทนของทุกสาขาอาชีพโดยเฉลี่ย และอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ในขณะที่โครงสร้างการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของกรมสรรพากร สำหรับผู้มีเงินได้จากเงินเดือน ตามมาตรา 40(1) แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งต้องยื่นแบบ ภ.ง.ด. 91 และผู้มีเงินได้ประเภทอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเงินเดือนที่ต้องยื่นแบบ ภ.ง.ด. 90 นั้น จะมีหลักเกณฑ์การหักค่าใช้จ่ายแตกต่างกันตามประเภทเงินได้ ซึ่งมีผลให้เงินได้สุทธิคงเหลือที่จะนำไปคำนวณภาษีตามแบบ ภ.ง.ด. 91 และ ภ.ง.ด. 90 แตกต่างกันมาก และทำให้ภาษีที่คำนวณได้แตกต่างกันมากด้วย แต่ผลของการสำรวจทำให้ภาระภาษีของผู้ที่ยื่นแบบ ภ.ง.ด. 91 และ ภ.ง.ด. 90 ถูกนำมาเฉลี่ยกัน ภาระภาษีที่ได้จากการสำรวจจึงต่ำกว่าภาระภาษีที่คำนวณได้ตามโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา แต่โดยสรุปแล้วก็ถือได้ว่าเป็นภาระโดยเฉลี่ยของครัวเรือนในทุกสาขาอาชีพ

จากตาราง 4.9 จะสังเกตได้ว่า ในปี 2539 ครัวเรือนที่อยู่ในชั้นรายได้ที่จนที่สุด (0 - 10 %) ยังคงมีภาระภาษีอยู่ ทั้ง ๆ ที่ในกลุ่มครัวเรือนนี้มีรายได้ต่ำ (ปี 2541 และ 2543 ไม่มีภาระภาษี) ซึ่งเมื่อกำหนดจากเงินได้พึงประเมินหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด เพื่อนำมาคำนวณหาภาษีที่ต้องชำระแล้ว รายได้สุทธิไม่น่าที่จะถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่จะต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ไม่น่าที่จะมีภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดานั่นเอง แต่ที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเกิดจากสาเหตุที่ว่า กลุ่มผู้มีรายได้ประเภทรับจ้างทั่วไปหรือผู้มีรายได้ตามมาตรา 40(1) เพียงอย่างเดียว นั้น ไม่สามารถที่จะหลบเลี่ยงภาษีได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดเก็บภาษีดังกล่าว เป็นการจัดเก็บภาษีโดยการหัก ณ ที่จ่าย ในขณะที่กรณีของเงินได้ประเภทอื่น ๆ นอกจากจะมีรายได้ที่ประกอบไปด้วยรายได้ในรูปของเงินสดแล้ว ยังได้รวมรายได้ในรูปของทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่นำมาคิดคำนวณเป็นเงินได้พึงประเมิน ซึ่งเป็นเงินได้ที่มีจะมีการแจ้งรายได้ของตนต่ำกว่าความเป็นจริง อีกประการหนึ่งในเรื่องของค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของผู้มีเงินได้ที่ไม่ใช่เงินได้ตามมาตรา 40(1) นั้น สามารถที่จะเลือกที่จะทำการหักค่าใช้จ่ายที่หักได้ตามกฎหมายเป็นการเหมาจ่ายตามระดับของเงินได้พึงประเมิน หรือหักค่าใช้จ่ายตามความเป็นจริงก็ได้ ในขณะที่ผู้มีเงินได้ตามมาตรา 40(1) นั้น

นอกจากจะถูกหักภาษี ณ ที่จ่ายแล้ว ในส่วนของค่าใช้จ่ายที่หักได้ตามกฎหมายนั้น ก็เป็นการหักแบบเหมาจ่ายอย่างเดียว ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่ายอมให้หัก ค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 40 ของเงินได้ แต่ไม่เกิน 60,000 บาท ซึ่งกลุ่มผู้ที่มีรายได้ประเภทรับจ้างทั่วไปหรือมีรายได้ตามมาตรา 40(1) นี้เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในชั้นรายได้ที่เงินที่สุด และมีการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาโดยการถูกหักภาษี ณ ที่จ่ายจาก นายจ้าง ถึงแม้ว่ารายได้สุทธิจะไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่จะนำมาคำนวณเพื่อเสียภาษีก็ตาม และกลุ่มผู้ที่มีรายได้เหล่านี้อาจจะไม่สนใจหรือไม่รู้ว่าตนเองสามารถขอคืนภาษีที่ถูกหัก ณ ที่จ่ายได้ จึงมีผลทำให้กลุ่ม ครัวเรือนที่อยู่ในชั้นรายได้นี้ยังคงรับภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาอยู่ (แผนภูมิ 4.1)

4.5 ผลการศึกษาภาวะภาษีทางอ้อม

ภาษีมูลค่าเพิ่มจัดเป็นภาษีทางอ้อม การศึกษาภาวะภาษีทางอ้อมมีข้อสันนิษฐานว่า ภาษีทางอ้อมจะมีการผลักภาระภาษีไปข้างหน้า (forward shifting) ในรูปของราคาสินค้าและบริการที่สูงขึ้น และการผลักภาระภาษีไปข้างหลัง (backward shifting) โดยการลดส่วนแบ่งของปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ ค่าจ้างแรงงานและกำไรของผู้ประกอบการ ในการวิเคราะห์ถึงผลของภาษีในขั้นสุดท้ายนั้น จะต้องพิจารณาว่าใครเป็นผู้รับภาระที่แท้จริง มิใช่ดูว่าใครเป็นผู้เสียเงินค่าภาษีตามกฎหมายเท่านั้น สำหรับการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มนั้น การผลักภาระนั้นโดยทั่วไป เชื่อกันว่าผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจะเป็นผู้รับภาระส่วนใหญ่ของภาษี และในการศึกษาครั้งนี้ สมมติว่าการผลักภาระไปข้างหน้ามีน้อยมาก และภาระภาษีจะถูกผลักไปข้างหน้าอย่างเดียวนอกจากนี้ยังเชื่อว่าการรับภาระภาษีในระหว่างผู้บริโภคนั้นยังเป็นลักษณะแบบถอยหลัง (regressive) อีกด้วย ทั้งนี้เพราะว่าภาษีมูลค่าเพิ่มจัดเก็บจากยอดขายในส่วนที่เพิ่มขึ้นในทุกขั้นตอนที่มีการซื้อสินค้าหรือให้บริการ โดยมีได้คำนึงถึงระดับรายได้ของผู้ซื้อ แต่ละคน ซึ่งผู้ซื้อสินค้าชนิดเดียวกันและเสียภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นจำนวนเงินที่เท่ากัน แต่ผู้ซื้อสินค้าเหล่านั้นอาจจะมีระดับรายได้ที่แตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบภาษีที่เสียกับรายได้ของแต่ละคนแล้วคนที่มียาได้ต่ำก็จะแบกภาระของภาษีในอัตราที่สูงกว่าผู้ที่มีรายได้สูง จึงทำให้การเสียภาษีของบุคคลดังกล่าวมีลักษณะเป็นภาษีแบบถอยหลัง

ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มของครัวเรือน พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 พบว่า ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มมีโครงสร้างภาษีแบบถอยหลัง (regressive) กล่าวคือ ผู้ผลิตและผู้ขายสามารถผลักภาระภาษีไปยังผู้บริโภคได้ทั้งหมด ภาวะภาษีจึงขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน ซึ่งครัวเรือนในชั้นรายได้สูงมักจะมีค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคมากกว่าครัวเรือนที่อยู่ในชั้นรายได้ต่ำ ครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่าจึงจ่ายภาษีมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ และเมื่อมองในแง่ของสัดส่วนของภาระภาษีต่อรายได้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบภาวะภาษีที่แท้จริงหรือค่าของเงินภาษีที่จ่ายระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้สูงกับครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ กลับพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้สูงจะรับภาระภาษีในสัดส่วนต่อรายได้สูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดตามตาราง 4.10 พบว่า

ในปี 2539 ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ที่จนที่สุด 0—10% รับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในสัดส่วนร้อยละ 2.26 ของรายได้ ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ 11 - 40% จะรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในสัดส่วนร้อยละ 2.60 - 2.92 ของรายได้ และครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ 41 - 90%

ตาราง 4.10 ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มตามชั้นรายได้ ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543

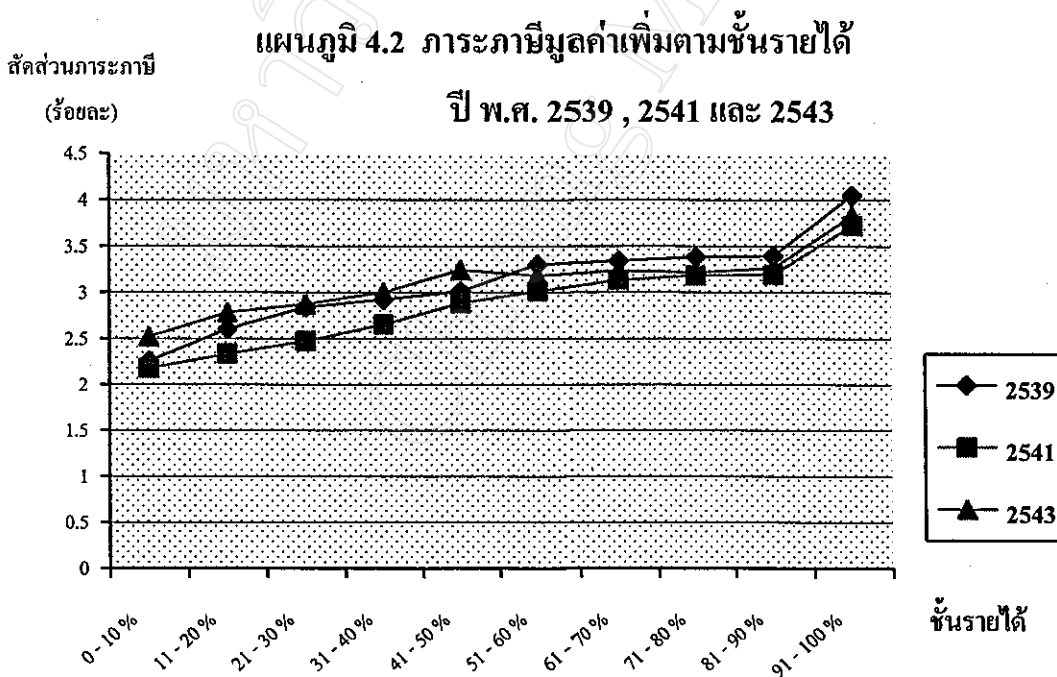
กลุ่มครัวเรือน	รายได้รวม(ล้านบาท)		ค่าใช้จ่ายที่เสีย VAT(ล้านบาท)		ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่ม(ล้านบาท)			สัดส่วนภาวะภาษีต่อรายได้(ร้อยละ)			
	2539	2541	2543	2541	2543	2359	2541	2543	2539	2541	2543
จนที่สุด 0 - 10 %	124,436.58	121,765.57	127,979.11	43,061.85	49,266.35	2,817.13	2,656.29	3,223.03	2.26	2.18	2.52
11 - 20 %	154,317.73	158,130.90	156,187.48	61,305.89	66,337.04	4,010.67	3,677.94	4,339.81	2.60	2.33	2.78
21 - 30 %	175,476.99	177,426.79	183,830.49	76,115.33	80,507.54	4,979.51	4,391.01	5,266.85	2.84	2.47	2.87
31 - 40 %	206,901.00	206,158.59	206,087.72	92,365.09	94,457.78	6,042.58	5,456.44	6,179.48	2.92	2.65	3.00
41 - 50 %	250,353.05	230,623.03	236,319.48	115,188.60	116,888.28	7,535.70	6,646.98	7,646.90	3.01	2.88	3.24
51 - 60 %	271,228.92	273,429.16	293,747.91	136,793.39	142,953.20	8,949.10	8,235.75	9,352.08	3.30	3.01	3.18
61 - 70 %	330,770.81	324,823.03	357,901.12	169,071.31	176,837.58	11,060.74	10,164.37	11,568.81	3.34	3.13	3.23
71 - 80 %	409,204.90	404,710.15	463,682.50	211,394.54	227,829.36	13,829.55	12,860.28	14,904.72	3.38	3.18	3.21
81 - 90 %	537,388.43	523,401.15	587,525.57	278,720.23	292,808.09	18,234.03	16,673.74	19,155.67	3.39	3.19	3.26
รวยที่สุด 91 - 100%	933,904.59	890,579.63	1,002,051.62	577,494.21	586,200.45	37,780.00	33,117.86	38,349.56	4.05	3.72	3.83
รวม/เฉลี่ย	3,393,983.00	3,311,048.00	3,615,313.00	1,761,510.44	1,834,085.67	115,239.00	103,880.66	119,986.91	3.40	3.14	3.32

ที่มา : คำนวณจากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในสัดส่วนร้อยละ 3.01 - 3.39 ของรายได้ ในขณะที่ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้สูงสุด 91 - 100% จะรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในสัดส่วนที่สูงถึง ร้อยละ 4.05 (ตาราง 4.10)

ในปี 2541 และปี 2543 ครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้เงินที่ต่ำสุด 0-10% ก็ยังคงรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในสัดส่วนร้อยละ 2.18 ของรายได้ และ 2.52 ของรายได้ ในปี 2541 และปี 2543 ตามลำดับ เช่นเดียวกับกับในปี 2539 และครัวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ที่สูงขึ้นก็รับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นไปตามระดับของรายได้ โดยที่ในกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้ที่รวยที่สุด 91 - 100% จะรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มสูงสุดในสัดส่วนร้อยละ 3.72 ของรายได้ และ 3.83 ของรายได้ ในปี 2541 และปี 2543 ตามลำดับ (ตาราง 4.10)

จากตาราง 4.10 พบว่า สัดส่วนของภาระภาษีต่อรายได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับจากครัวเรือนกลุ่มชั้นรายได้เงินต่ำสุดจนถึงครัวเรือนกลุ่มชั้นรายได้รวยสุด หรือยิ่งครัวเรือนมีรายได้มากขึ้นก็ยิ่งรับภาระภาษีเพิ่มขึ้น ดังนั้น ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มของครัวเรือนไทยจึงมีลักษณะก้าวหน้า (progressive) คือ คนที่มีรายได้สูงกว่าจะมีภาระภาษีมากกว่าคนที่ระดับของรายได้ต่ำกว่าในทุกระดับชั้นรายได้ ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่แตกต่างจากผู้อื่นที่เคยศึกษาไว้ว่า ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มจะมีลักษณะที่ถดถอย กล่าวคือ ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มต่อรายได้ของครัวเรือนรายได้ต่ำจะสูงกว่าภาระภาษีต่อรายได้ของครัวเรือนที่มีรายได้สูง (แผนภูมิ 4.2)

ความแตกต่างทางการศึกษาของภาระภาษีมูลค่าเพิ่ม ดังกล่าว สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล ดังนี้

(1) ตามกฎหมายประมวลรัษฎากรได้บัญญัติยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ทั้งในลักษณะของการยกเว้นตามประเภทกิจการ และยกเว้นตามเกณฑ์รายรับจากการประกอบการ ดังนี้

(1.1) ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มให้แก่กิจการขายและนำเข้าสินค้าทางการเกษตรและสินค้าที่เกี่ยวข้องทางการเกษตร เช่น พืชผลทางการเกษตร สัตว์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ปุ๋ย ปลาป่น อาหารสัตว์ รวมทั้งยาและเคมีภัณฑ์ที่ใช้สำหรับพืชและสัตว์ ฯลฯ ซึ่งสินค้าเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าหรือวัตถุดิบในการผลิตสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน และประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อยจะนำรายได้ส่วนใหญ่ของตนไปใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานที่ไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในส่วนของกิจการขายหรือนำเข้าสินค้าอื่น ๆ ที่มีใช้สินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานจะอยู่ในบังคับต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งตามระดับของรายได้แล้วประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อยย่อมมีความสามารถในการซื้อสินค้าดังกล่าวมาบริโภคได้น้อยกว่าผู้ที่มีรายได้มาก จากข้อเท็จจริงนี้ ได้สะท้อนออกมาเป็นสัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มตามตาราง 4.11 ที่ผู้ที่มีรายได้น้อยจะมีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น คราวเรือนในกลุ่มชั้นรายได้ที่มีรายได้มากขึ้น ก็ย่อมที่จะมีความสามารถในการบริโภคสินค้าที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น เป็นผลทำให้มีภาระภาษีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

(1.2) จากการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มให้แก่ผู้ประกอบการขายสินค้าหรือให้บริการที่ไม่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม แต่มีรายรับไม่เกิน 1,200,000 บาทต่อปี โดยผู้ประกอบการที่มีเกณฑ์รายรับดังกล่าวนี้ มักจะเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมหรือขนาดเล็กที่ประกอบกิจการกระจายไปทั่วทุกจังหวัดของประเทศ และถือได้ว่าเป็นแหล่งของการจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคแหล่งสำคัญให้แก่ประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อย ดังนั้นการจำหน่ายสินค้าของผู้ประกอบการดังกล่าว ถึงแม้ว่าจะเป็นสินค้าที่ไม่ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งหากตั้งข้อสมมติฐานว่า ผู้ขายรายย่อยเหล่านี้อยู่ในตลาดแข่งขัน ผู้ขายดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิที่จะขอเครดิตภาษีมูลค่าเพิ่มที่แฝงอยู่ในตัวสินค้าหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่สามารถผลักภาระภาษีมูลค่าเพิ่มที่แฝงอยู่ในขณะที่ซื้อสินค้ามาเพื่อนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคได้ทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากไม่สามารถตั้งราคาสินค้าโดยรวมภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ทั้งจำนวนได้ รวมทั้งไม่สามารถเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม

จากผู้ซื้อได้ ดังเช่นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งผู้ขายในกลุ่มนี้จำเป็นต้องรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ส่วนหนึ่ง ในจำนวนที่มากน้อยแตกต่างกันแล้วแต่ความรุนแรงของระดับการแข่งขัน หรือในทางกลับกัน ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจะรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มไปเพียงบางส่วน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าผู้ขายในกลุ่มนี้เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคแหล่งสำคัญของประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อย จึงทำให้ผู้บริโภคหรือกลุ่มครัวเรือนในชั้นรายได้ต่ำรับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มต่ำกว่าในกลุ่มครัวเรือนในชั้นรายได้สูง

(1.3) โดยปกติแล้วผู้ที่มีรายได้น้อยจะมีแนวโน้มของพฤติกรรมการบริโภคสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพที่มีคุณภาพมากขึ้นและมักจะบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากระสนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกำลังอำนาจการซื้อที่เพิ่มขึ้นจึงมีโอกาที่จะบริโภคสินค้าประเภทที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย นอกจากรสนิยมในการบริโภคของผู้ที่มีรายได้น้อยจะแตกต่างจากผู้ที่มีรายได้น้อยในเรื่องประเภทของ สินค้าแล้ว ยังแตกต่างกันในเรื่องของสถานที่ที่จำหน่ายสินค้าด้วย นั่นคือ แหล่งจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการแก่ผู้ที่มีรายได้นั้น อาจกล่าวได้ว่าจะต้องเป็นของผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มแทบทั้งสิ้น ซึ่งผู้บริโภคจะถูกผู้ขายเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มทั้งจำนวนตามระบบ ดังนั้น ยังมีรายได้น้อยเพิ่มขึ้นเท่าใด รสนิยมในการบริโภคก็จะมีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปบริโภคสินค้าที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ประกอบกับแหล่งที่จำหน่ายสินค้าเหล่านั้นเป็นของผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม จึงมีผลทำให้ครัวเรือนในกลุ่มที่มีรายได้น้อยจะได้รับภาระภาษีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

(2) ด้วยเหตุผลของข้อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่มดังกล่าวตาม (1) ในการศึกษาได้ทำการคำนวณในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนไม่ได้นำยอดค่าใช้จ่ายทั้งจำนวนของข้อมูลมาคำนวณหาภาระภาษีมูลค่าเพิ่ม แต่ได้ทำการตัดรายการของค่าใช้จ่ายที่ไม่อยู่ในบังคับต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มหรือที่ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มออกไป เมื่อนำมาประกอบกับเหตุผลตาม (1.1) และ (1.2) แล้ว จึงทำให้ยอดค่าใช้จ่ายรวมแต่ละชั้นรายได้จะเป็นรายการค่าใช้จ่ายของสินค้าและบริการที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มเท่านั้น ยอดค่าใช้จ่ายรวมในกลุ่มของครัวเรือนในชั้นรายได้ต่ำ จึงมีส่วนต่อรายได้น้อยกว่ากลุ่ม ครัวเรือนที่รายได้สูง (ตาราง 4.11)

ตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นเหตุให้ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มตามชั้นรายได้ จึงมีลักษณะก้าวหน้า (progressive) และผันแปรไปตามระดับของรายได้ที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ตาราง 4.11 ค่าใช้จ่ายที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มตามชั้นรายได้ ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543

ชั้นรายได้	ปี 2539			ปี 2541			ปี 2543		
	ค่าใช้จ่ายรวม แต่ละชั้นต่อปี (บาท)	ค่าใช้จ่ายที่ เสียVATต่อปี (บาท)	%ค่า ใช้จ่าย ที่เสียVAT (ร้อยละ)	ค่าใช้จ่ายรวม แต่ละชั้นต่อปี (บาท)	ค่าใช้จ่ายที่ เสียVATต่อปี (บาท)	%ค่า ใช้จ่าย ที่เสียVAT (ร้อยละ)	ค่าใช้จ่ายรวม แต่ละชั้นต่อปี (บาท)	ค่าใช้จ่ายที่ เสียVATต่อปี (บาท)	%ค่า ใช้จ่าย ที่เสียVAT (ร้อยละ)
จนที่สุด 0 - 10 %	38,184	13,992	36.64	46,596	15,288	32.81	43,764	16,104	36.80
11 - 20 %	49,200	19,920	40.49	59,472	21,168	35.59	53,988	21,684	40.16
21 - 30 %	57,840	24,732	42.76	66,708	25,272	37.88	61,476	26,316	42.81
31 - 40 %	67,344	30,012	44.57	78,684	31,524	40.06	69,804	30,876	44.23
41 - 50 %	79,092	37,428	47.32	89,196	38,256	42.89	81,720	38,208	46.75
51 - 60 %	89,964	44,448	49.41	104,196	47,400	45.49	96,108	46,728	48.62
61 - 70 %	107,268	54,936	51.21	124,596	58,620	47.05	115,644	57,804	49.98
71 - 80 %	130,788	68,688	52.52	150,516	74,256	49.33	145,440	74,472	51.20
81 - 90 %	170,436	90,564	53.14	190,452	95,964	50.39	181,692	95,712	52.68
รวมที่สุด 91 - 100%	312,624	187,608	60.01	336,288	190,620	56.68	331,980	191,532	57.69
รวม	1,102,740	572,328	51.90	1,246,704	598,368	48.00	1,181,616	599,436	50.73

ที่มา : คำนวณจากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

4.6 ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาวะภาษี

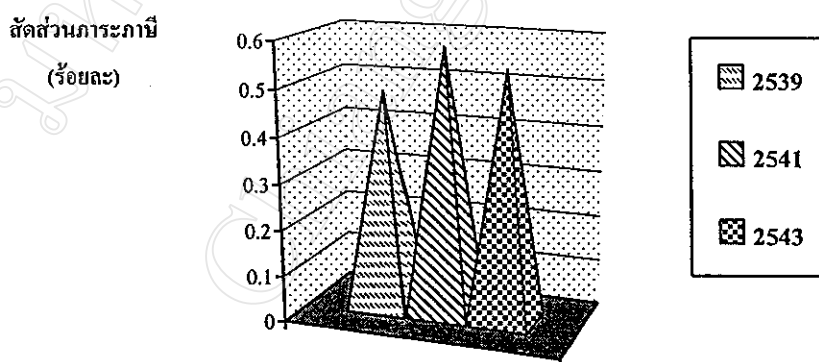
เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงภาวะภาษีทางตรงเปรียบเทียบระหว่างปีที่ทำการศึกษาพบว่า ภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีแนวโน้มสูงขึ้นจากปี 2539 กล่าวคือ ในปี 2539 สัดส่วนของภาวะภาษีรวมเฉลี่ยร้อยละ 0.48 ของรายได้ และได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 0.58 ของรายได้ในปี 2541 และลดลงเล็กน้อยในปี 2543 เท่ากับร้อยละ 0.54 (ตาราง 4.9 และแผนภูมิ 4.3) ทั้งนี้เนื่องจาก มีสาเหตุหลายประการด้วยกันคือ

(1) การจ้างงานในภาคที่เป็นทางการ (formal employment) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงมีผลทำให้ภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ถ้าภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ภาวะภาษีก็จะลดลงเช่นเดียวกัน

(2) ค่าจ้างเงินเดือนที่เพิ่มขึ้นทั้งในภาครัฐและเอกชน ประกอบกับโครงสร้างภาษีที่ก้าวหน้าก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาวะภาษีสูงขึ้น แต่ในทางกลับกัน ถ้าภาวะเศรษฐกิจ ชะงักต่อเนื่องกันหลายปี รายได้จากภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะลดลง กล่าวคือ การจ้างงานในภาคราชการจะลดลง แรงงานที่ตกงานจะหันไปประกอบอาชีพส่วนตัวที่เป็น informal sector มากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องยากที่รัฐจะไปดำเนินการติดตามจัดเก็บภาษีได้

แผนภูมิ 4.3 เปรียบเทียบภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

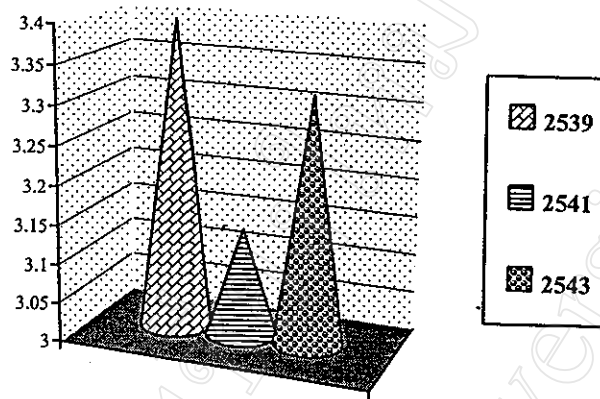
ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543

แผนภูมิ 4.4 เปรียบเทียบภาวะภาษีมูลค่าเพิ่ม

ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543

สัดส่วนภาวะภาษี
(ร้อยละ)

สำหรับการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของภาวะภาษีทางอ้อมเปรียบเทียบระหว่างปี 2539 , 2541 และ 2543 แล้ว พบว่า ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มมีแนวโน้มลดลงจากปี 2539 กล่าวคือ ในปี 2539 สัดส่วนของภาวะภาษีรวมเฉลี่ยร้อยละ 3.40 ของรายได้เฉลี่ย และได้ลดลงมาเป็นร้อยละ 3.14 ของรายได้เฉลี่ยในปี 2541 และกลับเพิ่มขึ้นในปี 2543 เป็นร้อยละ 3.32 ของรายได้เฉลี่ย (ตาราง 4.10 และแผนภูมิ 4.4) โดยมีสาเหตุดังนี้

- ประเทศไทยประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา
- รัฐบาลได้ออกมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยกรมสรรพากรได้มีมาตรการทางด้านภาษี เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2542 เพื่อกระตุ้นอุปสงค์รวมของประเทศให้เพิ่มขึ้นโดยมีมาตรการที่สำคัญคือ ลดอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มจาก ร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 7 ทำให้อุปสงค์รวมเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เศรษฐกิจดีขึ้นประกอบกับรัฐบาลได้ใช้นโยบายทางด้านคลั่งแบบผ่อนคลายด้วยการเพิ่มการลงทุนและการใช้จ่ายในภาครัฐ ซึ่งช่วยให้ประชาชนมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น

- จากตาราง 4.10 ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มในปี 2543 จะเห็นได้ว่า ในกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้ที่จนที่สุด 0 - 10% ไปจนถึงกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้ 41 - 50% จะมีภาวะภาษีสูงกว่าภาวะภาษีในกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้เดียวกันในปี 2539 ส่วนครัวเรือนชั้นรายได้ 51 - 60% ไปจนถึงกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้รวยสุด 91 - 100% กลับมีภาวะภาษีในปี 2543 ที่แม้จะเพิ่มขึ้นจากปี 2541 แต่ก็ยังต่ำกว่าในปี 2539 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในปี 2543 ผู้ที่มีระดับรายได้ต่ำกว่ารับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มเพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่มีระดับรายได้ที่มากกว่า ทั้งนี้ สาเหตุอาจเกิดจากครัวเรือน 0 - 50% แรกมีรายได้ในปี 2543 เพิ่มขึ้นจนสูงกว่าปี 2539 และใช้รายได้ไปเพื่อการบริโภคสินค้าที่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

4.7 ผลการศึกษาภาวะภาษีจําแนกตามภูมิภาค

1) ภาวะภาษีทางตรงจําแนกตามภูมิภาค

ในการวิเคราะห์ภาวะภาษีทางตรงในประเภทภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของครัวเรือนในแต่ละภูมิภาค พบว่า ครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร มีภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่เป็นตัวเงินมากที่สุด (ประมาณร้อยละ 73 ของภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาทั้งหมดเฉลี่ย 3 ปีที่ทำการศึกษา) ดังนั้น ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจึงมีภาวะภาษีต่อรายได้สูงกว่าภาคอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด (สัดส่วนร้อยละ 1.02 - 1.16 ของรายได้ ในตาราง 4.12) ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่า กลุ่มอาชีพที่มีรายได้สูง เช่น ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการธุรกิจและลูกจ้างวิชาชีพ ส่วนใหญ่มักจะอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร และในทางกลับกันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนมากกว่าทุกภาคของประเทศ (ตาราง 4.1) เป็นภาคที่รับภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อรายได้ต่ำที่สุด

ในปี พ.ศ. 2539 ครัวเรือนในเขตภาคใต้รับภาวะภาษีต่ำสุดในสัดส่วนร้อยละ 0.19 ของรายได้ รองลงมา ได้แก่ ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือในสัดส่วนร้อยละ 0.22 ของรายได้ ในขณะที่ครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานครจะรับภาวะภาษีสูงที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 1.02 (ตาราง 4.12)

ตาราง 4.12 ภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจำแนกตามภาค ปี พ.ศ. 2539, 2541 และ 2543

ภาค	รายได้เฉลี่ยรวม (ล้านบาท)		ภาวะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (ล้านบาท)		สัดส่วนภาวะต่อรายได้ (ร้อยละ)	
	2539	2541	2543	2541	2539	2541
ภาคเหนือ	517,933.11	509,466.78	491,906.31	1,119.05	0.22	0.50
ภาคกลาง	647,498.05	648,306.76	744,484.34	1,959.06	0.30	0.38
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	725,104.43	701,582.33	721,484.34	1,570.34	0.22	0.29
ภาคใต้	387,875.23	380,463.80	414,564.83	748.49	0.19	0.30
กรุงเทพฯและปริมณฑล	1,224,526.38	1,156,364.04	1,351,561.71	12,498.01	1.02	1.06
ทั้งประเทศ	3,393,982.49	3,311,047.98	3,615,313.00	16,373.23	0.48	0.58

ที่มา : คำนวณจากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539, 2541 และ 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

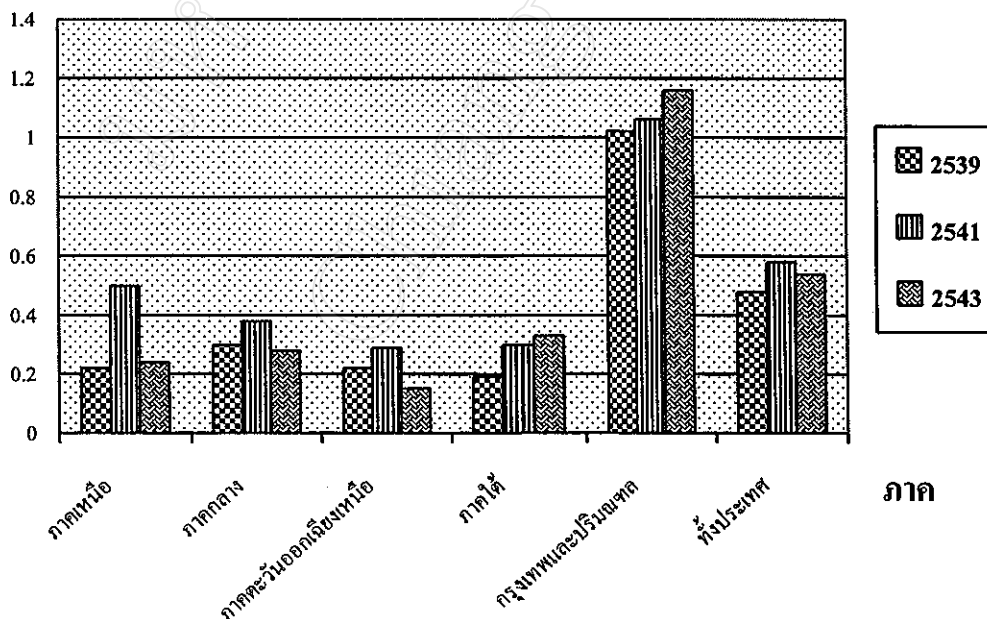
ในปี 2541 คริวเรือในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รับภาระภาษีต่ำที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 0.29 ของรายได้ รองลงมาคือคริวเรือในเขตภาคใต้ในสัดส่วนร้อยละ 0.30 ของรายได้ และคริวเรือในกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร รับภาระภาษีสูงที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 1.06 ของรายได้ (ตาราง 4.12)

ในปี 2543 คริวเรือในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงรับภาระภาษีต่ำที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 0.15 ของรายได้ และคริวเรือในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร รับภาระภาษีสูงที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 1.16 ของรายได้ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกันกับ ปี 2541 (ตาราง 4.12)

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงภาระภาษีเปรียบเทียบในแต่ละภาคระหว่างปีที่ทำการศึกษา พบว่า ภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีแนวโน้มสูงขึ้นจากปี 2539 ซึ่งมีสัดส่วนของภาระภาษีรวมเฉลี่ยร้อยละ 0.48 ของรายได้ และได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 0.58 ของรายได้ในปี 2541 และลดลงมาเล็กน้อยร้อยละ 0.54 ของรายได้ในปี 2543 (ตารางที่ 4.12 และแผนภูมิ 4.5) ซึ่งเกิดจากสาเหตุเช่นเดียวกันกับภาระภาษีที่จำแนกตามชั้นรายได้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

สัดส่วนภาระภาษี
(ร้อยละ)

แผนภูมิ 4.5 ภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแยกตามภาค
ปี พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543

2) ภาวะภาษีทางอ้อมจำแนกตามภูมิภาค

ในการวิเคราะห์ภาวะภาษีทางอ้อมในประเภทภาษีมูลค่าเพิ่มของครัวเรือนในแต่ละภูมิภาค พบว่า ในปี พ.ศ. 2539 ครัวเรือนในเขตภาคใต้รับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มสูงสุดในสัดส่วนร้อยละ 3.61 ของรายได้ รองลงมา ได้แก่ ครัวเรือนในเขตภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือในสัดส่วนร้อยละ 3.52 , 3.43 และ 3.40 ของรายได้ตามลำดับ ในขณะที่ครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานครจะรับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มต่ำที่สุดใน สัดส่วนร้อยละ 3.22 (ตาราง 4.13)

ในปี 2541 ครัวเรือนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มสูงสุดในสัดส่วนร้อยละ 5.23 ของรายได้ และครัวเรือนในเขตภาคเหนือจะรับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มต่ำที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 4.23 ของรายได้ ซึ่งครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร รับภาวะต่ำสุดรองลงมาจากครัวเรือนในเขตภาคเหนือในสัดส่วนร้อยละ 4.38 ของรายได้ (ตาราง 4.13)

ในปี 2543 ครัวเรือนในเขตภาคใต้ รับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มสูงสุดในสัดส่วนร้อยละ 3.46 ของรายได้ และครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร รับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มต่ำที่สุดในสัดส่วนร้อยละ 3.23 ของรายได้ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับปี 2539 (ตาราง 4.13)

จากตาราง 4.13 จะเห็นได้ว่า แนวโน้มของการรับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มในครัวเรือนในเขตภาคใต้จะสูงกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งที่ประชากรส่วนใหญ่ที่อยู่ในเขตภาคใต้มีอาชีพทางด้านการผลิตในภาคเกษตรกรรม สำหรับครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร ซึ่งควรจะรับภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มสูงสุดเพราะมีหน่วยธุรกิจการค้าที่หนาแน่นที่สุดและเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด กลับมีภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มต่ำสุดหรือเกือบต่ำสุด ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในครัวเรือนภาคใต้ สามารถจัดเก็บได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยมากกว่าครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร ซึ่งจากผลของการวิเคราะห์อาจจะแสดงให้เห็นว่ายังคงมีการหลบเลี่ยงภาษีกันอยู่ เป็นผลทำให้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีของรัฐ

ตาราง 4.13 ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่มตามภาค ปี พ.ศ. 2539, 2541 และ 2543

ภาค	รายได้เฉลี่ยรวม(ล้านบาท)		ค่าใช้จ่ายที่เสีย VAT(ล้านบาท)		ภาวะภาษีมูลค่าเพิ่ม(ล้านบาท)			สัดส่วนภาวะภาษีต่อรายได้(ร้อยละ)			
	2539	2541	2539	2541	2543	2359	2541	2543	2539	2541	2543
ภาคเหนือ	517,933.11	509,466.78	269,434.99	242,933.53	259,254.40	17,626.59	22,084.87	16,960.57	3.40	4.33	3.45
ภาคกลาง	647,498.05	648,306.76	348,846.12	331,781.09	383,500.66	22,821.71	30,161.92	25,088.83	3.52	4.65	3.37
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	725,104.43	701,582.33	380,113.90	403,735.83	357,314.42	24,867.26	36,703.26	23,375.71	3.43	5.23	3.24
ภาคใต้	387,875.23	380,463.80	214,163.26	192,036.78	219,155.99	14,010.68	17,457.89	14,337.31	3.61	4.59	3.46
ทั้งประเทศ	1,224,526.38	1,156,364.04	602,654.59	557,370.32	666,614.28	39,426.00	50,670.03	43,610.28	3.22	4.38	3.23
รวม	3,393,982.49	3,311,047.98	1,764,206.40	1,589,392.28	1,833,721.41	118,752.24	157,077.96	123,372.69	3.50	4.74	3.41

ที่มา : คำนวณจากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2539 , 2541 และ 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อมาพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในแต่ละภาค ระหว่างปี 2539, 2541 และ 2543 แล้ว พบว่า ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มมีแนวโน้มสูงขึ้น จากปี 2539 กล่าวคือ ในปี 2539 สัดส่วนของภาระภาษีมูลค่าเพิ่มรวมเฉลี่ยร้อยละ 3.50 ของรายได้เฉลี่ย และได้สูงขึ้นเป็นร้อยละ 4.74 ของรายได้เฉลี่ยในปี 2541 และกลับลดลงมาในปี 2543 ใน สัดส่วนร้อยละ 3.41 ของรายได้เฉลี่ย (ตาราง 4.13 และแผนภูมิ 4.6)

เหตุที่ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มมีแนวโน้มสูงขึ้นในปี 2541 เนื่องจากในปี 2541 ได้มีการ จัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 10 ส่วนในปี 2539 และปี 2543 มีการจัดเก็บภาษี มูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 7 จึงทำให้ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในปี 2539 และ ปี 2543 ใกล้เคียงกัน

จึงสามารถสรุปได้ว่า ถ้าอัตราภาษีไม่เปลี่ยนแปลง ภาระภาษีก็น่าจะไม่เปลี่ยนแปลง แสดงถึงว่าสัดส่วนการบริโภคสินค้าที่มีภาษีมูลค่าเพิ่ม ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าอยู่ในช่วงเวลาของการปรับการใช้จ่ายจากภาวะเศรษฐกิจที่ยังคงตกต่ำ อยู่ก็อาจจะเป็นได้

สัดส่วนภาระภาษี
(ร้อยละ)

แผนภูมิ 4.6 ภาระภาษีมูลค่าเพิ่มแยกตามภาค

ปี พ.ศ. 2539, 2541 และ 2543

